ΟΜΙΛΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΑΣ

Ζούμε σε ένα κόσμο που αλλάζει ραγδαία.

Στό διεθνές πεδίο, μέσα από ιδεολογικές και πολιτικές ανακατατάξεις, με θεσμικές αλλαγές και με νέες αντιλήψεις για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, δημιουργείται μιά καινούργια πραγματικότητα έντονης αλληλεξάρτησης και αναγκαίας συνεργασίας. Νέες τεχνολογίες αλλάζουν με θεαματική ταχύτητα τα δεδομένα στην οικονομία, στην εκπαίδευση, στην επικοινωνία, στον τρόπο ζωής. 'Ενας νέος κόσμος ανατέλει. 'Ενας κόσμος που χαρακτηρίζεται από μιά πρωτόγνωρη πολυπλοκότητα και για τούτο αυξάνει η αβεβαιότητα για το Αύριο.

Στην Ευρώπη δημιουργείται μιά νέα κοινωνία γνώσης και αυτογνωσίας. Μιά κοινωνία που επανατοποθετείται απέναντι στην παραδοσιακή της ταυτότητα, στις κατεστημένες της αξίες και στα χτεσινά της οράματα με νέες προσεγγίσεις. Μιά νέα Ευρωπαική Κοινωνία που γεννά καινούργια προβλήματα και νέες ελπίδες για όλους τους ευρωπαικούς λαούς αλλά και για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Εμείς, όμως, εξακολουθούμε να παραμένουμε καθυστερημένοι και απαθείς, προσανατόλιστοι και αμέτοχοι απέναντι σε αυτές τις εξελίξεις και σε αυτούς τους προβληματισμούς. Η κοινωνία μας, δομικά ακινητοποιημένη παραπαίει μεταξύ του Χτές και του Αύριο, χωρίς να μπορεί να αξιοποιήσει το Σήμερα.

Στα χρόνια που πέρασαν από την πτώση της Χούντας σημειώθηκαν, βέβαια, ουσιαστικές κατακτήσεις στο πολιτειακό, στην κατοχύρωση και τη διεύρυνση της δημοκρατίας, στον προσανατολισμό της χώρας προς την Ευρώπη. 'Εγιναν, επίσης, κάποια βήματα στην αναγνώριση των κοινωνικών δικαιωμάτων και την υιοθέτηση τους - αν και με τρόπο αντιφατικό - από το κράτος, στην οικοδόμηση του κράτους πρόνοιας και στην ανακατανομή του εισοδήματος, που - μαζί με την αύξηση της συλλογικής και της ατομικής κατανάλωσης - οδήγησαν σε βελτίωση του γενικού επιπέδου ζωής.

***

Η οικονομία εξακολουθεί να διαγράφει μιά πορεία διαδοχικών εξισορροπήσεων σε χαμηλότερα κάθε φορά επίπεδα, και συνεχούς υποβάθμισης της θέσης της χώρας στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας. Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας είναι εξίσου ασθενείς, γιατί η κοινωνία βρίσκεται σε κρίση.

Οι απαντήσεις της εκάστοτε κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής στις διαδοχικές κρίσεις επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Τα όποια θετικά αποτελέσματα τους είναι πρόσκαιρα, δεν αμβλύνουν τις διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, και οι κρίσεις αναπαράγονται. Η αδυναμία της κοινωνίας μας να διαμορφώσει νέες αξίες που να προσανατολίζουν προς ορθολογικές επιδιώξεις δεν επιτρέπει στην οικονομία μας να αλλάξει πορεία.

Η παραγωγική διαδικασία βασίζεται σε δομές που στηρίζονται ταυτόχρονα σε ξεπερασμένες αντιλήψεις προστατευτισμού και σε αποσπασματικές προσπάθειες προσαρμογής ή απλής μίμησης ξένων προτύπων. Η επιχειρηματικότητα, η οικονομική δημιουργία, η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα, ώς όροι ζωντανής κοινωνικής παρουσίας και καταξίωσης, αγνοούνται και υποβαθμίζονται. Η εργασία ακολουθεί πρακτικές και συνήθειες αντίθετες με την τεχνολογική εξέλιξη και πρόοδο. Το χάσμα μεταξύ εργασίας και ικανοποίησης από αυτή διαρκώς μεγαλώνει.

Η προσφορά και η αποδοχή της γνώσης και της παιδείας παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Η εκπαίδευση αποτελεί μιά υποβαθμισμένη λειτουργία της πολιτείας και ένα ακόμη πεδίο συντεχνιακών και κομματικών αντιπαραθέσεων.

Η περιβαλλοντική υποβάθμιση, παρ'όλη τη βιομηχανική καθυστέρηση, σε πολλές περιπτώσεις φτάνει τα όρια της καταστροφής και συνεχίζεται παρά την καθολική διαπίστωσή της. Απλώς δημιουργεί κάποια κοινωνική δυσαρέσκεια. Αλλά το πρόσκαιρο συνεχίζει να έχει προτεραιότητα απέναντι στο μακροπρόθεσμο και το ατομικό απέναντι στο κοινωνικό.

Οι πολιτικές προσεγγίσεις των κομματικών φορέων που διαχειρίστηκαν την εξουσία μετά τη μεταπολίτευση απέτυχαν - για διαφορετικούς λόγους και σε διάφορους βαθμούς ο καθένας - να προωθήσουν την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό. Οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και ιδιαίτερα η ανεπάρκεια των

παραγωγικών επενδύσεων, η τεχνολογική υστέρηση, η χαμηλή παραγωγικότητα, η παραοικονομία και η συντεχνιακή συμπεριφορά εντάθηκαν. Πλήθυναν τα φαινόμενα πολιτικών και κοινωνικών αντιφάσεων.

Οι κρατούσες αντιλήψεις για την κοινωνική διάρθρωση βρίσκονται σε αναντιστοιχία με την πραγματικότητα. Ο πολιτικός χάρτης της χώρας είναι διαμορφωμένος σε σημαντική αναντιστοιχία προς την κοινωνική δομή. Ο εκφερόμενος πολιτικός λόγος δεν προτάσει θέσεις βασισμένες στην ορθολογική ανάλυση της πραγματικότητας. Χωρίς ιδεολογικούς προσανατολισμούς και αξίες εξακολουθεί να προσφεύγει σε παρωχημένες ιδέες και σχήματα. Ανεξάρτητα από πού προέρχεται, καταφεύγει συχνά στον λαϊκισμό, που εμποδίζει οποιαδήποτε νηφάλια και υπεύθυνη προσέγγιση των προβλημάτων της κοινωνίας. Άλλες φορές, ο πολιτικός λόγος υποκαθίσταται από έναν άκρατο τεχνοκρατισμό, που αγνοεί την ελληνική πραγματικότητα και στερείται κοινωνικής ευαισθησίας. Έτσι, οι επιλογές για την εξέλιξη της κοινωνίας μας προσδιορίζονται σχεδόν αποκλειστικά από την έκβαση κάθε μορφής αναμετρήσεων ισχύος.

Το κράτος πρόνοιας - παραμορφωμένο από τα προβλήματα που δημιούργησε ο στείρος κρατισμός - και το κράτος δικαίου συνεχίζουν να αναζητούν τη θέση τους, αλλά και τον δικαίου συνεχίζουν να αναζητούν τη θέση τους, αλλά και τον επαναπροσδιορισμό τους, στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας.

Η πολιτεία εμπλουτίζεται συνεχώς με νέους θεσμούς, οι οποίοι όμως απλώς προστίθενται σε αυτούς που ήδη υπάρχουν και δυσλειτουργούν. Κάθε κυβερνητική αλλαγή, αλλά ακόμα και αλλαγή προσώπων σε κυβερνητικά αξιώματα, συνοδεύεται από ολική αμφισβήτηση και επιλεκτική αναίρεση η αδρανοποίηση του υπάρχοντος θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου. Πολιτικές πρακτικές και αναντιστοιχίες προσώπων με αξιώματα και θεσμούς στρεβλώνουν την λειτουργία ολόκληρου αυτού του περίπλοκου θεσμικού πλαισίου και νοθεύουν το περιεχόμενό του. Η πολιτική και η οικονομικήεξουσία αντί να τηρούν αποστάσεις μεταξύ τους δένονται και διαπλέκονται συνεχώς πιό έντονα. Οι αποκλίσεις λόγου και πρακτικής αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο της πολιτικής μας ζωής.

Οι παραδοσιακές αξίες του πολιτισμού και της κοινωνίας μας αμφισβητήθηκαν, ανατράπηκαν, ή απομυθοποιήθηκαν, χωρίς όμως και να αντικατασταθούν. Πολιτικές και κοινωνικές συμπεριφορές καθώς και προσωπικές επιλογές αποδεσμεύτηκαν από ηθικές ή εθιμικές συντεταγμένες, χωρίς να μπορούν να νομιμοποιηθούν στη βάση νέων ερεισμάτων ή αξιών ευρύτερης αποδοχής. Η αξιοπιστία στην πολιτική και την κοινωνική ζωή κλονίζονται οδηγόντας στην ατομική παραίτηση από τα κοινά, που συνοδεύεται διαρκώς και από πιό έντονο κυνισμό. Κοινωνικές ομάδες εγκλωβίζονται στην απραξία και πολλές από αυτές οδηγούνται στο περιθώριο. Ο κοινωνικός ιστός έχει υποστεί σοβαρές ρωγμές.

Η κοινωνική, πολιτισμική, θεσμική και οικονομική μας υστέρηση δημιουργεί κινδύνους για την παραπέρα περιθωριοποίηση της χώρας μας στον παγκόσμιο ανταγωνιστικό στίβο και συνεπάγεται την εξασθένιση των διεθνών διαπραγματευτικών μας δυνατοτήτων. Μεγεθύνονται με αυτόν τον τρόπο οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουμε σε κρίσιμα εθνικά θέματα σε μια περίοδο αυξανόμενης αστάθειας στα Βαλκάνια και έντασης στη Μέση Ανατολή, όπως αποδείχτηκε στη διάρκεια της πρόσφατης κρίσης του Κόλπου.

***

Ωστόσο η πορεία αυτή μπορεί και πρέπει να αναστραφεί.

Στην αγκύλωση της ιδεολογίας πρέπει να αντιδράσουμε με νέους προβληματισμούς.

Προβληματισμούς

- που δεν θα περιορίζονται στην προσπάθεια να απαντηθούν τα ερωτήματα τα οποία έχουν ήδη τεθεί. Αντίθετα, θα αμφισβητούν τα ίδια τα ερωτήματα για να αναδιατυπωθούν, όσα εξακολουθούν να ισχύουν, με σημερινούς όρους και για να τεθούν νέα, που αφορούν την εποχή που έρχεται.

- που, αφού πρώτα απορρίψουν τους μύθους για την ελληνική κοινωνία, θα αναλύσουν τα πραγματικά στοιχεία και τα αίτια της σημερινής πραγματικότητας, θα διαμορφώσουν επιλογές και θα συμβάλουν στην άρθρωση τεκμηριωμένων πολιτικών προτάσεων εκσυγχρονισμού, που θα είναι απαλλαγμένες από λαϊκισμό, που θα είναι προσαρμοσμένες στην ελληνική πραγματικότητα και τις οποίες θα χαρακτηρίζει κοινωνική ευαισθησία.

- που θα βοηθήσουν την ελληνική κοινωνία να κάνει τις επιλογές που αφορούν το παρόν και το μέλλον της μέσα από διαφανείς μηχανισμούς άρθρωσης αιτημάτων και συνάρθρωσης κοινωνικών συμφερόντων και με νέες υγιείς διαδικασίες νομιμοποίησης των πολιτικών και κοινωνικών συμπεριφορών.

- που θα αναζητήσουν ένα νέο ρόλο για το Κράτος και θα οδηγήσουν στην υπέρβαση των μοντέλων του κράτους-προστάτη και του αυταρχικού κράτους προς την κατεύθυνση του κοινωνικού κράτους και

του κράτους-δικαίου.

- που θα οδηγήσουν στην αναβάθμιση της κοινωνίας με περισσότερη δημοκρατία, ελευθερία, κοινωνική δικαιοσύνη και κοινωνική αλληλεγγύη.

Στην υπανάπτυξη πρέπει να αντιδράσουμε με την εντατική προώθηση και τον εξορθολογισμό της συνολικής αναπτυξιακής προσπάθειας.

Αναπτυξιακής προσπάθειας

- που θα ανατρέψει τα παθογενή διαρθρωτικά κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας.
- που θα στηρίζεται σε νέες αξίες για την εργασία και την επιχειρηματικότητα καθώς και στον διαχωρισμό της οικονομικής από την πολιτική εξουσία, με παράλληλη όμως προώθηση της οικονομικής δημοκρατίας

- που θα στηρίζεται και θα στηρίζει τα εθνικά οράματα για τη θέση της χώρας μας στον διεθνή χώρο μέσα από την ευρωπαϊκή προοπτική, ενώ παράλληλα θα ενισχύει τον ρόλο της στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή.

Στην πολιτισμική μας υποβάθμιση πρέπει να αντιδράσουμε με την ενίσχυση των παιδευτικών λειτουργιών της κοινωνίας μας.

Παιδευτικών λειτουργιών:

- που θα αμφισβητήσουν και θα συμβάλουν στην αντικατάσταση των σημερινών προτύπων μεταφοράς γνώσης και πολιτισμού και διαμόρφωσης προσωπικότητας, με στόχο τη δημιουργία ολοκληρωμένων πολιτών με ενημέρωση και κρίση.

- που θα ξεπερνούν τις συμβατικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες και μέσα από κοινωνικούς μηχανισμούς και κοινωνικές διεργασίες θα αναπτύσσουν ένα νέο πολιτικό και παραγωγικό ήθος, όπου το συλλογικό θα έχει προτεραιότητα απέναντι στο ατομικό και το μακροπρόθεσμο απέναντι στο πρόσκαιρο.

- που θα αναβαθμίσουν τον ανθρώπινο παράγοντα και θα καταξιώνουν κοινωνικά κάθε είδος εργασίας, διαμορφώνοντας ένα νέο σύστημα αξιών όπου η ποιότητα της ζωής δεν θα είναι μονοσήμαντα συναρτημένη με την κατανάλωση, όπου τα πνευματικά προϊόντα δεν θα θεωρούνται υποδεέστερα των υλικών, και όπου η μόρφωση θα είναι δικαίωμα και υποχρέωση αλλά και κοινωνική αξία καθεαυτή.

- που θα αναπτύσσουν την οικολογική συνείδηση και το σεβασμό προς τη ζωή, που περιλαμβάνει την ειρήνη με τη φύση και το περιβάλλον.

***

Η διαδικασία για την έξοδο από την κρίση, η προσπάθεια για την αποκατάσταση του κοινωνικού ιστού, ο αγώνας για τον **συνολικό** εκσυγχρονισμό της κοινωνίας πρέπει να ξεκινήσουν απο τον **Λόγο και τον Διάλογο,** ώστε

- να προωθήσουμε την αυτογνωσία της κοινωνίας μας,

- να προσεγγίσουμε τα προβλήματά της με κριτική θεώρηση και επιστημονική τεκμηρίωση,

- να βοηθήσουμε, τελικά, στη σύνθεση ενός **Οράματος για την αυριανή κοινωνία** και την διατύπωση πολιτικών προτάσεων για τη μετεξέλιξη και τον εκσυγχρονισμό της. Εκσυγχρονισμό που αποτελεί επαγγελία πολλών, αλλά τελεί υπό διαρκή αναστολή.

Γιά τούτο θεωρούμε αναγκαία τη σύγκλιση των προσπαθειών μας για τη δημιουργία ενός Βήματος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Ελληνικής Κοινωνίας, και για τον σκοπό αυτό συγκροτούμε τον

Όμιλο Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας

Αθήνα, Φλεβάρης του 1991